

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.102

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4\(29\).415](https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4(29).415)**І. І. Башта***orcid.org/0000-0003-0438-1464*

кандидат юридичних наук,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Університету державної фіскальної служби України**ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
З ІНШИМИ НЕДЕРЖАВНИМИ СУБ'ЄКТАМИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Постановка проблеми. Україна належить до традиційно розвинутих держав світу в галузі харчової промисловості. Вона поєднує в собі виробників елітного та фабричного рівня. Однак за останні роки в умовах кризи та економічних перетворень суттєво збільшилася кількість корисливих злочинів у галузі харчової промисловості. І наразі залишається актуальним взаємодія правоохоронних органів з іншими контролюючими органами України задля більш ефективної протидії злочинам. Тому взаємодія є об'єктивною необхідністю існування системи правоохоронних органів з іншими. Вона створює необхідну передумову для своєчасного виявлення і розслідування економічних злочинів, зокрема на підприємствах галузі харчової промисловості України. Так, діяльність держави та неурядових організацій із запобігання злочинності ще довго буде займати пріоритетне місце в масиві наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Проблему взаємодії правоохоронних органів з іншими суб'єктами, що здійснюють протидію злочинам, досліджували українські науковці: О.М. Бандурка, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель, В.О. Коновалова, Г.А. Матусовський, А.Д. Марушев, А.М. Погорецький, В.Д. Пчолкін, М.В. Салтевський, Р.Л. Степанюк, В.Ю. Шепітько та ін. Вони розглядають взаємодію як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних органів, наділених законом відповідними повноваженнями. Науковці вважають, що взаємодія в процесі розкриття і розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу.

Метою статті є аналіз теоретико-методологічних засад виявлення розкриття злочинів, що вчиняються у сфері харчової промисловості, та формулювання пропозицій і рекомендацій, спрямованих

на вдосконалення цієї діяльності. Завданням з вибраної проблеми є дослідження особливостей взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими недержавними суб'єктами безпеки під час виявлення та розслідуванні злочинних дій на підприємствах харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія в процесі розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [6, с. 16]. Таку ж позицію висловлює і В.П. Корж. На її думку, «взаємодія слідчих і оперативних, контролюючих, інших державних органів, службових осіб, громадян, інших суб'єктів – це передбачена законами, іншими підзаконними актами, погоджена за цілями, завданнями, силами, засобами, місцем і часом діяльність, спрямована на виявлення, розслідування і попередження злочинів; спільне співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні спільних завдань боротьби зі злочинністю; діловий контакт, що може виникнути під час розслідування кожної з обставин, що підлягають встановленню і доказуванню» [8, с. 177; 5, с. 107–108].

За чинним Кримінальним процесуальним кодексом України центральне місце в організації розслідування злочинів посідає слідчий, який здійснює процесуальні й координуючі функції взаємодії. Діюче кримінально-процесуальне законодавство надає слідчому право у справах, що знаходяться в його провадженні, витребувати та отримувати від органів державного фінансового контролю висновки ревізій. Взаємодія між слідчим та спеціалістами виникає задовго до відкриття кримінального провадження, у ході проведення перевірок та оперативно-розшукових заходів, здійснюється із залученням співробітників різноманітних контролюючих органів [2, с. 197].

Зміст таких видів взаємодії обумовлюється її цілями. Так, в одному випадку метою є пошук та виявлення документів, що свідчать про вчинення злочинів, у другому – проведення затримання злочинців, членів організованих злочинних груп, у третьому випадку – ініціювання та організація одночасних зустрічних перевірок кількох виробничих підприємств, у четвертому – надання гарантій безпеки свідкам, іншим учасникам процесу під час досудового розслідування.

Проведення розслідування злочинів у галузі харчової промисловості вимагає погодженої діяльності слідчих, оперативних підрозділів та недержавних суб'єктів безпеки. Залучення оперативних працівників до проведення контрольних закупок, перевірок, ревізій, інвентаризацій, визначення осіб, що будуть проводити зазначені заходи, вибору спеціалістів, необхідних для участі в проведенні слідчих (розшукових) дій, опечатування приміщень, виявлення свідків, об'єктів, дослідження яких буде мати значення для кримінального провадження, залучення громадськості до виявлення доказів відбувається за дорученням слідчого. Перевірка окремих фактів доручається недержавним суб'єктам безпеки підприємництва.

Так, перевіряються факти участі у злочині певних осіб, виявлення свідків по окремих епізодах, обставинах, перевірка обвинувачених та інших осіб, з'ясування способу їхнього життя, попередньої діяльності, зв'язків тощо, визначення місця перебування документів, інших об'єктів, затримання злочинців, проведення обшуків як під керівництвом слідчого, так і самостійно, за його дорученням. Слідчий для участі в огляді місця події може залучити спеціалістів з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань. Працівники експертних підрозділів як спеціалісти беруть участь в огляді місця події з метою виявлення, фіксації та вилучення матеріальних об'єктів, які можуть бути використані для розкриття кримінального правопорушення і викриття винуватих, проводять їх попереднє дослідження (без надання письмового висновку), вживають заходів до виявлення, фіксації та збереження слідів, надають допомогу слідчому в описі слідів та упакуванні вилучених об'єктів, проводять необхідні консультації тощо [1, с. 37].

Проведення огляду бажано розпочинати після консультації зі спеціалістом. Спеціаліст за дорученням слідчого має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі й документи (ст. 71 КПК України).

Огляд, зокрема, може здійснюватись недержавними суб'єктами системи безпеки, що має

своєю метою не тільки встановлення слідів інтелектуального і матеріального підроблення, але й аналіз документації щодо відповідності змісту й формі, а також визначення позицій, за якими необхідно зробити зіставлення документів. Недержавні суб'єкти беруть участь в огляді зі спеціалістом документів, що мають як зведений (загальні звіти), так і спеціальний характер (вимоги цехів на одержання сировини і звіти цехів щодо витрат сировини і випуску готової продукції).

Однією з форм виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів на підприємствах харчової промисловості, є взаємодія працівників правоохоронних органів з органами Державної аудиторської служби України, яка є одним із найважливіших контролюючих органів у державі.

Стаття 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» розкриває головні завдання органу державного фінансового контролю [4]. Основним завданням органу державного фінансового контролю є проведення планових та позапланових ревізій на об'єктах, що підконтрольні Державній аудиторській службі. До таких об'єктів відносяться: підприємства, установи, організації, центральні та місцеві органи виконавчої влади (крім Адміністрації Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України), інші бюджетні установи й організації, казенні підприємства незалежно від джерел фінансування, а також підприємства та організації, їхні об'єднання незалежно від форми власності, організаційно-правових форм, відомчої належності та підпорядкованості, що отримують кошти з бюджетів усіх рівнів чи державних цільових фондів, інші державні кошти (в тому числі державних валютних фондів) та/або кошти, що залишаються у розпорядженні суб'єктів господарювання у зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів.

Більша частина таких підприємств останнім часом була приватизована та перетворена з державних підприємств у товариства з обмеженою відповідальністю, приватні та публічні акціонерні товариства. Однак з кожним днем таких підприємств залишається все менше [3, с. 120]. У контексті особливостей виявлення злочинів у галузі харчової промисловості необхідно зробити акцент на такі етапи контрольно-ревізійного процесу, як підготовка, проведення і документування результатів ревізії. На етапі підготовки державними фінансовими інспекторами аналізується нормативна база з питань діяльності підприємств харчової промисловості. Вивчаються та аналізуються матеріали контрольних заходів, проведених у попередніх періодах. Отримується та аналізується інформація щодо ймовірних правопорушень на виробництві від правоохоронних органів, громадян,

юридичних осіб чи засобів масової інформації. Складається програма та робочий план ревізії, визначається склад ревізійної групи, направляється до об'єкта контролю повідомлення про проведення планової ревізії, а також інформується правоохоронний орган про початок проведення ревізії.

На етапі проведення ревізії безпосередньо здійснюється перевірка діяльності підприємства. Вивчається документація первинного бухгалтерського обліку, за необхідності може вимагатися проведення інвентаризації на підприємстві. За наявності обставин та на підставі рішення суду можуть вилучатись оригінали документів, що свідчать про порушення. Відбираються письмові пояснення від працівників підприємств, причетних до виявлених порушень. У межах планових та позапланових ревізій для підтвердження повноти та правильності розрахунків за договорами підприємств можуть проводитись зустрічні звірки з підприємствами, установами, організаціями. Також проводяться контрольні обміри, залучаються спеціалісти та визначається наявність та сума збитків [2, с. 197].

Взаємодія правоохоронних органів та органів державного фінансового контролю здійснюється тільки на підставі Порядку взаємодії між органами державної контрольно-ревізійної служби та органами прокуратури, внутрішніх справ і Служби безпеки України. Відповідно до п. 2.4 позапланова виїзна ревізія на об'єкті контролю за зверненням правоохоронного органу проводиться у разі надання ним:

- постанови про призначення ревізії та відповідного рішення суду, що є дозволом для органу Державної аудиторської служби на проведення ревізії об'єкта контролю – непідконтрольної установи;

- постанови про призначення ревізії, винесеної після відкриття кримінального провадження проти посадових (службових) осіб об'єкта контролю – підконтрольної установи. Якщо провадження відкрито не проти цих осіб, а за певним фактом, що стосується діяльності підконтрольної установи, до постанови додається дозвіл суду на проведення ревізії;

- інформації про факти, що свідчать про порушення об'єктом контролю;

- підконтрольною установою законів та рішення суду про дозвіл на проведення ревізії, який надає органам державного фінансового контролю право на проведення ревізії, в якому зазначаються підстави проведення ревізії, дата її початку та дата закінчення. Позапланова виїзна ревізія об'єкта контролю за зверненням правоохоронного органу проводиться у разі надання ним клопотання слідчого або прокурора про призначення позапланової виїзної ревізії та ух-

вали суду про дозвіл на її проведення для ревізії суб'єкта господарської діяльності, не віднесеного Законом до підконтрольних установ; постанови слідчого або прокурора про призначення позапланової виїзної ревізії, винесеної після повідомлення посадовій особі підконтрольної установи, що ревізується, про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення. Проте для повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення слідчому необхідно зібрати належну доказову базу, а це досить проблематично без проведення позапланової ревізії, результати якої можуть слугувати доказами вини особи [7, с. 148].

Своєчасне отримання інформації від правоохоронного органу є необхідним для органів державного фінансового контролю для ініціювання цивільних позовів у межах кримінальних проваджень з метою відшкодування винними особами збитків, нанесених державі чи об'єкту контролю. У зв'язку з проведенням реформ в Україні доцільно привести у відповідність існуючу нормативно-правову базу, що регулює взаємодію органів державного фінансового контролю з правоохоронними органами задля більш ефективного контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, ефективним використанням коштів та майна тощо, що у свою чергу знизить рівень злочинності у сфері економічної безпеки держави, а зокрема в галузі харчової промисловості.

Висновки. Розглянуто засади взаємодії слідчих, оперативних та недержавних суб'єктів системи безпеки під час розслідування злочинів, що знайшли своє відображення в Кримінальному процесуальному кодексі України та відомчих нормативно-правових актах.

Таким чином, основним завданням взаємодії правоохоронних органів з іншими контролюючими системами України є попередження, виявлення та розкриття злочинних дій, притягнення до встановленої законом відповідальності, що їх учинили, відшкодування завданої шкоди, відстоювання порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Вона створює необхідну передумову для своєчасного виявлення і розкриття економічних злочинів, зокрема на підприємствах харчової промисловості.

У статті розглянуто роль органів державного фінансового контролю у виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів на підприємствах харчової промисловості. Наголошено на необхідності приведення у відповідність чинного законодавства, що регулює взаємодію органів державного фінансового контролю з іншими контролюючими органами, задля більш ефективного контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів.

Література

1. Войтов О.В. Поняття, система та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. *Правничий часопис Донецького університету*. 2014. № 1–2. С. 37–41.
2. Журавель В.А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць*. Харків : Право, 2009. № 2. С. 197–208.
3. Лисенко В.В. Теоретичні основи тактичних операцій та їх проведення на початковому етапі розслідування податкових злочинів. *Підприємництво, господарство і право : Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2004. № 3. С. 120–124.
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січня 1993 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
5. Ступник Я.В., Литвинов О.М. Кримінологічний аналіз механізму протидії наркозлочинності : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 194 с.
6. Терентьев В.І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук ; 12.00.08. Одеса : Одеська національна юридична академія, 2003. 195 с.
7. Швець Н.Л. Проблема криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних з порушенням прав споживачів. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: збірник наукових статей*. Донецьк : Донецький інститут внутрішніх справ при Донецькому державному університеті, 2000. № 3. С. 148–153.
8. Шевчук В.М. Організаційна функція тактичних операцій. *Юридична наука : науковий юридичний журнал*. 2011. № 1 (1). С. 177–180.

Анотація

Башта І. І. Проблеми взаємодії правоохоронних органів з іншими недержавними суб'єктами безпеки при протидії злочинам на підприємствах харчової промисловості. – Стаття.

У статті аналізуються позиції вчених щодо взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими недержавними суб'єктами безпеки під час виявлення та розслідування злочинів на підприємствах харчової промисловості. Актуальним завданням правоохоронних органів є захист економічних інтересів громадян, суб'єктів господарювання та держави від злочинних посягань. Зростаюча світова економічна криза, а також політичні, економічні й соціальні перетворення останніх років в Україні, звісно, не могли оминути продовольчу сферу, помітне місце в якій посідає харчова промисловість. Галузі харчової промисловості віднесені до числа пріоритетних сфер життєзабезпечення, від розвитку яких залежать соціально-економічний стан суспільства і продовольча безпека держави. Вирішення проблеми продовольчої безпеки неможливе без вжиття ефективних заходів щодо боротьби зі злочинами, що вчиняються у сфері харчового виробництва, тому що дії злочинців істотно ускладнюють і навіть дискредитують процес становлення нових економічних відносин і проведення реформ. Значна частина

матеріальних збитків, установлених у даній категорії, припадає на частку підприємств і організацій м'ясної, цукрової, молочної, хлібопекарської, а також спиртової, лікєро-горілчаної та виноробної галузей харчової промисловості. Визначено особливості взаємодії слідчих з оперативними підрозділами та іншими недержавними суб'єктами безпеки під час виявлення та розслідування злочинних дій на підприємствах харчової промисловості, її поняття, форми, методи, рівні та запропоновано шляхи підвищення ефективності такої взаємодії в процесі розкриття злочинів у продовольчій сфері. Обґрунтовується, що протидія злочинам має об'єднувати різні з них. Розглянуто засади взаємодії слідчих, оперативних та недержавних суб'єктів системи безпеки під час розслідування злочинів, що знайшли своє відображення в Кримінальному процесуальному кодексі України та відомчих нормативно-правових актах.

Ключові слова: запобігання злочинності, протидія злочинам, профілактика злочинності, харчова промисловість, контролюючі органи.

Summary

Bashta I. I. Problems of interaction of law enforcement with other non-state security actors in combating crimes in the food industry. – Article.

The article analyzes the position of scientists regarding cooperation with the investigators with the operational units and other non-state security actors in the detection and investigation of crimes in the food industry. The actual task of law enforcement is to protect the economic interests of citizens, economic entities and the state from criminal encroachments. The growing global economic crisis, and political, economic and social changes of the last years in Ukraine, of course, could not avoid the food sector, notable of which is the food industry. The food industry is related to the priority areas of support from development which depend on socio-economic condition and food security of the state. The solution to the problem of food security is impossible without effective measures to combat crimes committed in the field of food production because of the actions of criminals greatly complicate and even discrediting the process of formation of new economic relations and reforms. A significant part of the damages established in this category, accounted for the proportion of enterprises and organizations of meat, sugar, dairy, baking and alcohol, liquor and wine-growing sectors of the food industry. The features of the interaction of investigators with operational units and other non-state security actors in the detection and investigation of criminal actions in the food industry, its concept, forms, methods, levels and ways of improving the effectiveness of such interaction in the process of crime-solving in the food sector. It is proved that prevention of crimes should combine different. Covers the basics of interaction of investigative, operative and non-state actors of the security system during the investigation of crimes that are reflected in the Criminal procedure code of Ukraine and departmental normative legal acts.

Key words: crime prevention, combating crime, crime prevention, food industry, regulatory authorities.